

ספר תורת חסד מאמר נסיון העושר

ד. אסור להשיא עינה שאינה הוגנת במשא ומתן שנאמר: "וְלֹא תִתֵּן מִכְשָׁל" (שם יד).

ה. "לֹא תַעֲשֶׂוּ עֹל בְּמִשְׁפַּט לֹא תִשָּׂא פְנֵי דָל וְלֹא תִהְדָּר פְּנֵי גְדוֹל בְּצַדֵּק תִּשְׁפֹּט עִמִּיתְךָ" (שם טו).

ו. "לֹא תַעֲשֶׂוּ עֹל בְּמִשְׁפַּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוֹרָה: מֵאֲזַנִּי צֶדֶק אֲבִי צֶדֶק..." (שם פסוקים לה-לו) וכו'.

ניסיון העושר

והעושר גרם במישרין לגדול שבעוונות שהיו מאז ומעולם: שכן רבותינו הקדושים במסכת ברכות (דף ל"ב). הביאו חידוש גדול! – משה רבינו טען כלפי מעלה טענה גדולה: שחטא העגל נעשה בגלל ריבוי תאוות הממון, ושפע תכשיטי הזהב שהיה ברשותם.

שכן בתחילת ספר דברים משה רבינו מונה בקצרה את אותן המקומות שהכעיסו את ה' במדבר, והתייחס לחטא העגל במילים: "וְיָדִי זָקָב" (דברים א, א).

ומעתה תמהו בגמרא: 'מהו שנאמר: "וְיָדִי זָקָב" – הרי חטאו רק בזוהב? ובארו חז"ל: שמשו רבינו טען טענה גדולה! בגלל שח' השפיע לישראל כסף וזהב עד שאמרו: 'די' – לכן חטאו בעגל הזהב.

ורבותינו הביאו שלושה (3) משלים:

המשל הראשון (1) – האריה נוהם ומזויק מתוך קופה של בשר, ולא מתוך קופה של תבן. בבחינת: "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט" (דברים לב, טו).

המשל השני (2) – אדם אחד רכש פרה כחושה, ורעה להשביח אותה, ולכן החל מאכיל אותה כרשינין. ולאחר זמן מה החלה מבעטת בו – עד שהטיח כלפיה ואמר: 'מי גרם לך לבעט בי? הכרשינין שמהם שבעת!'

המשל השלישי (3) – משל לאדם שאהב את בנו אהבת נפש, והיה מפנק אותו בתענוגים גדולים. והאכילו סעודות דשנות, וסך בשרו בשמן ומיני מרקחת, והיה מענגו בכל תענוגות עולם הזה, ונתן בידו ממון רב עד שהושיבו בפתח של... מה יעשה הבן ולא יחטא?!

וממילא כך טען משה רבינו כלפי מעלה: בגלל העשירות האגדית וביזת מצרים וביזת הים שנפלה בחלקם של עם ישראל – הרי כולם הסתנוורו מהזהב, והתאוה פעפעה בהם כארס של עכנאי, עד שנפלו לדיוטה תחתונה וחטאו בעגל הזהב! מה יעשה הבן ולא יחטא, כשנתת ברשותו "וְיָדִי זָקָב".

בס"ד ספר תורת חסד חומש ויקרא פרשת קדושים מאמר נסיון העושר או העוני (עמודים רצז'–שה')

ניסיון העושר

א. מדוע ניסיון העושר הוא מהקשים ביותר שיש?

ב. איזה ניסיון קשה יותר – האם דקדוקי עניות או ניסיון העושר?

ג. אימתי ה' נותן עושר לטובת האדם, ומתי העושר נועד לנקמה?

ד. מהו עומק מאמר חז"ל: "כל המקיים את התורה מעוני סופר לקיימה מעושר"?

ה. מי הראשון שעמד בניסיון העושר בשיא תוקפו?

...

– העולם מלא נסיונות הממון הוא מבחן גדול

ה' יתברך ברא עולם ומלואו, שמים וארץ ומליוני כוכבים, ועוד יצר בחכמתו הרבה גלקסיות ומערכות שמש אדירות מימדים – והכל למען בחיר הבריאה, הוא האדם.

ותפקיד האדם הוא לעמוד בכל עת ושעה במבחנים ובנסיונות הגדולים המשחרים לפתחו!

ובספר חובת הלבבות (שער הביטחון, ד') כתב שהממון – הוא אחד מהמבחנים המיוחדים והקשים ביותר, והוא המצרף וכור הזהב שבו ניכרים מידותיו של האדם וטוהר לבבו.

לא בכדי אמרו חז"ל במסכת עירובין (דף ס"ה): "אדם ניכר בכוסו, בכיסו ובכעסו" – כי ביחסו לממונו ניכר בעליל מהי מדרגתו בעבודת ה' ובפרט שאמרו רבותינו במסכת שבת (דף ל"א) גלוי מפעים!

שהשאלה הראשונה ששואלים את הנשמה שעולה לעולם האמת היא: "נשאת ונתת באמונה", ומכאן מוכח שהממון הוא המבחן הראשי והפתח הגדול בכדי לזכות לעולם שכולו טוב.

ובפתח הפרשה מצאנו כמה וכמה מצוות חשובות

הנוגעות לממון:

א. לקט שכחה ופאה.

ב. "לֹא תִגְנְבוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ" (ויקרא יט, יא).

ג. "לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר אֶתְךָ עַד בֹּקֶר" (שם יג).

ספר תורת חסד מאמר נסיון העושר

"וישמן ישרון ויבעט"

בספר בית אברהם ביאר רעיון נפלא ביותר! לשם מה הוצרכו רבותינו לשלושה משלים?

במשל הראשון – היה נראה לומר שאריה שבע איננו מזיק. ולכן ממחישים בצבעים בוהקים, שאדרבא! ריבוי הבשר ועודף הטובה גורם לנוק גדול יותר. כפי שריבוי ביזת מצרים הביא לעגל הזהב.

במשל השני – הבעלים מאכילים את הפרה בסעודות דשנות והיא בועטת בו וגומלת עמו רעה תחת טובה, אולם עדיין המשל איננו מושלם, כי כאשר הבעלים פיטס אותה במאכל משובח, הוא דאג לרעונו ולטובתו בלבד כשרצה להשביח אותה למטרת פיטוס הבשר כשישחט אותה בבוא העת.

במשל השלישי – המשל קולע אל המטרה, כי האב מפנק את בנו באהבה יתירה, בחושבו שריבוי הטובה ועודף הפינוק ירומם ויטיב עם בנו האהוב מכל. בו בזמן שרבו הממון גורם להרס הנפש עד שהבן ירד לדיוטא תחתונה וטמא את נפשו.

וכפי שבמשל יש צירוף וחיבור של ריבוי ממון עם מקום טומאה – כך בנמשל יש שילוב של "עֲרֹת הָאָרֶץ" וביזת מצרים...

וכך נאמר במפורש (דברים ח, יא-יד): "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבָתִּים טוֹבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּת: וּבִקְרֹךְ וְצִאֲנָךְ יִרְבֶּן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְךָ יִרְבֶּה: וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" כי פעמים שהעשיר "שוכח" את בוראו...

ועוד נאמר (דברים לב, טו): "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט שְׂמֵנָה עִבְיֹת פְּשִׁית וַיִּטֵּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל עוֹר יִשְׁעָתוֹ" והכתוב כופל את דבריו, שמחמת ריבוי העושר פעמים שהאדם כופר בטובה ובוועט...

ולבסוף אף הקב"ה הודה לדברי משה, שנאמר (חושע ב, י): "וְכֶסֶף הָרְבִיתִי לָהּ וְזָהָב עָשָׂה לְבַעַל" וממילא ה' יתברך אמר בפה מלא: שעם ישראל לא עמדו בניסיון העושר!

וכך אמר רש"י במפורש: "אין אדם מורד בקב"ה אלא מתוך שביעה!!!"

עושר שבא לטובה או עושר שבא לנקמה

ובספר חובת הלבבות (חשבון הנפש, כ') שופך אור גדול בניסיון העושר –

הממון הוא מהאמצעים הגדולים ביותר בקניית המידות הטובות. כי בממונו יכול לתת צדקה כפל כפליים, לגמול חסד,

להרנין לב יתום ואלמנה במלבוש ומאכל, להקים מפעלי חסד, להקים שעורי תורה ולארח אביונים בסעודות השבת ובכל ימות השבוע.

והכסף הוא מבחן גדול גם לאורך גיסא, כי חמדת הממון גורמת לגנבה וכחש, לשבועת שוא ולעושק שכר שכיר. ופעמים שמרמה במידה ובמשקל. ומוכר סחורה פגומה במחיר מפולפל, ונמנע מצדקה וממתנות עניים, והם כולם מצוות המוזכרות בפרשתינו.

יתר על כן, חובת הלבבות (שער הכניעה, ה') מבאר באור יקרות את החידה הסתומה: מדוע ישנם עשירים בעולם?

ומציג רבינו בחיי באור יסודי ועמוק היורד לנבכי נפש האדם.

שכן ישנם שלוש (3) סיבות ותכליות שונות מדוע ה' נתן לאדם עושר מופלג:

האחד (1) – עושר שנועד לטובה, כי פעמים שהעדיק יזכה לעושר, בכדי שיוכל לפרנס אלפים ורבבות וכך יעבור באמתחתו זכויות רבות לאין ערוך. לא הרי עדיק שאיננו בעל אמצעים, כיכולותיו של עדיק אמיד המסוגל להחיות עם רב...

והשני (2) – עושר שנועד למבחן. כי האדם שזכה לעושר בפתע פתאום עומד ניצב כנגד המידות הרעות הצפונות בתוכו ומאיימות להתפרץ כהר געש.

שכן בחובת הלבבות (עבויות האלוקים, ה') כתב שהשורש של כל המידות הרעות נעוץ בשתיים (2) החמורות ביותר:

גאווה ותאוה!

והעשיר נאלץ להתמודד עם שני המבחנים הקשים הללו בשיא תוקפם:

כמה עשירים מהלכים ברחובה של עיר מנופחי גאווה, ואפס עולה למעלה מראשתם, ובכל תנועה ומבט משדרים לכל העולם: "אָנִי וְאֶפְסִי עוֹד" ... (ישעיה מז, ח) כולם כעשבי השדה לפני...

ומה נאמר על ריבוי התאוה שהעושר גורם, כי האדם זולל וסובא, וריבוי ממנו מעצים את מידת התאוה עד הקצה העליון, וממילא מוריד אותו לשאול תחתית. ומעתה התבאר שהעושר הוא ניסיון אדיר שבו ה' יתברך בוחן אותו – הן במבחן הרוחני (גאווה) והן במבחן הגשמי (תאוה).

והשלישי (3) – לנקמה!

פלא פלאים!

ספר תורת חסד מאמר ניסיון העושר

ועל ניסיון העונו אמר: "וּפֶן אֲנִישׁ וְגִבְתִּי וְתַפְשֹׁתִי שֵׁם אֱלֹהֵי" – שאם בעני חושש שמא יאלץ לגנוב ולהשבע לשקר! מכל מקום הוא נשאר מאמין באלוקים...

ומוכח שניסיון העושר גדול ועוצמתי יותר, ורק הוא עלול להביא לידי כפירה! ובניסיון העצום הזה עליו לעמוד איתן כנגד גל הגאווה של: "פְּחִי וְעַעֲם יָדִי" (דברים ח, יז) השועף את רגשותיו, ובפרט עליו לרסן את כלי התאוה המבקשים לבוא על סיפוקם המלא.

וכך אמר קהלת (ה, יב): "יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רְאִיתִי תַחַת הַשָּׁמֶשׁ עֹשֶׂה שְׂמֹר לְבַעְלָיו לְרַעְתּוֹ" משום שכאשר העשיר משוכנע שהעושר שלו והוא הבעלים של הכסף – הרי גאווה בו היצר של "פְּחִי וְעַעֲם יָדִי" ומגיע לשכחת ה', רח"ל – וזהו "לְרַעְתּוֹ"!

ואילו בניסיון העונו, אדרבא! הוא שפל בעיני עצמו, ומתוך שפלותו ויגונו וצרותיו המרובות – עיניו נשואות למרום ומייחל תמיד לישועה, בבחינת: "מִמַּעַמְקִים קָרְאתִיךָ ה'" (תהלים קל, א).

עני שהעשיר

ונסיף ונשאל: אימתי ניסיון העושר מתעצם ומתגבר ככל כפליים?

הכתב סופר (ויגש מה, כח, משפטים כג, כה) חידד: שניסיון העושר מתעצם עשרת מונים כאשר הגלגל מתהפך על אדם עני ואביון ובפתע פתאום התעשר ונעשה גביר גדול!

כי עושר פתאומי – הוא הניסיון הגדול שבענקים!

– לב מי לא ירום!

--- מי לא יבקש להתעדרן ולהנות מכל תענוגות עולם הזה בכדי להשלים את החסר משנים עברו...

וכך אמר יעקב: "רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנֵי חַי" (בראשית מה, כח) – היאך כוחו רב, וכיצד עמד בעדו – ואפילו מתוך עושר ושררה לא רם ליבו ולא בעט בעושרו.

ובפרט לאחר שנמכר לעבד וירד לבירא עמיקתא, תרתי משמע, בשעה שישב בבית האסורים י"ב (12) שנה – ובין רגע עלה לכס המלכות ולאגרא רמא. וממילא עמד בניסיון אדיר ונשגב כשהתרומם בבת אחת מאסיר שפל עני ואביון – לעושר, שררה ותפנוקים מלכותיים, ובכל זאת עמד בעדקתו.

וממעלה אדירה שכזו גם יעקב אבינו מתפעל...

ולכן אמרו רבותינו במשנה במסכת אבות (ד, ט): 'כָּל הַמְּקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מַעֲנֵי סוּפוֹ לְקִימָה מַעֲשֵׂר'.

פעמים אנו תמהים ונפעמים: מדוע פלוני עשיר כקרח, שבע ומדושן עונג? מה פשר הטובה הבלתי מוגבלת שזכה אותה שחצן בעל גאווה המעוטר בכל מידה קלוקלת?

מגלה רבנו בחיי את הסוד הגדול –

העושר ניתן לפעמים בדמות נקמה גדולה!!!

– כי האדם מכלה שכרו בעולם הזה... ולא תשאר לו אפילו זכות קטנה לחיי העולם הבא!

ניסיון העונו

ובספר שבילי פנחס (וישלה, תשע"ד) מחדד שכנגד ניסיון העושר מעיני בדברי חז"ל את ניסיון העונו:

שבמסכת ערובין (דף מא, ב) אמרו רבותינו שדקדוקי עניות – מעבירים את האדם על דעתו ודעת קונו. כפי שאמר שלמה המלך (משלי ל, ט): "וּפֶן אֲנִישׁ וְגִבְתִּי".

וזהו הניסיון הגדול, שגם אם יסבול חרפת רעב וחוסר לחם – לא יקוץ בבוראו. אלא אדרבא! יאמין: שהכל מאת השי"ת, וזהו הטובה שבה ה' יתברך חפץ שיזכה בעולם שכולו טוב, בשעה שיעמול ויעמוד איתן בניסיון העונו.

עד כדי כך שאמרו רבותינו (שם) שאביון גמור שחי בדקדוקי עניות ולא עובר על דעת קונו – איננו רואה פני גיהנם. כי די לו ביסורים שעבר בעולם.

ומעתה חוקר הגאון הרב פנחס פרידמן שליט"א: איזה ניסיון גדול יותר; האם ניסיון העושר או ניסיון העונו?

והנה, האלשיך הקדוש (דברים ח, א) מוכיח באותות ובמופתים שניסיון העושר גדול יותר – שכן שלמה המלך (משלי ל, ח) ביקש: "רֵאשׁוּ וְעֹשֶׂר אֶל תִּתֶּן לִי".

כי שלמה המלך חושש משני הניסיונות הללו – ואיננו חפץ לא בנסיון העושר ולא בניסיון העונו, אלא רק בדרך האמצע: "הִטְרִיפְנִי לְחֵם חֶקֶי" (שם).

ניסיון העושר קשה מניסיון העונו

ועתה נתבונן ונראה כיצד שלמה המלך מתייחס ומתבטא כלפי כל אחד מהניסיונות הללו:

על ניסיון העושר אמר: "פֶּן אֶשְׁבַּע וְכַחֲשֵׁי וְאֶמְרֵתִי מִי ה'" – ופירש רש"י: שמרוב עושר וגאווה עלול לבוא לידי כפירה, רח"ל, בבחינת: "וַיִּשְׁמַן וַיִּשְׂרֹן וַיִּבְעֹט".

ספר תורת חסד מאמר נסיון העושר

ויאירו הפסוקים המרמזים לשני הניסיונות הללו: שבפרשת ויצא נאמר: "כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ" שכן השמש מיהרה לשקוע בטרם עת, והוא רמז לחשכה ולניסיון העוני כשהוא בדרכו ללבן.

ואילו בפרשת וישלח נאמר: "וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ" (בראשית לב, לב) – וכעת השמש מיהרה לזרוח, והוא רמז לעושר העצום שזכה בצאתו מלבן, ולניסיון הגדול יותר שבא לפתחו – הוא ניסיון העושר.

ובאותה שעה יעקב אבינו מייסד כלל גדול לבניו לכל הדורות: 'כל המקיים את התורה מעוני – סופו לקיימה מעושר!'

והו הסדר הנכון –

כי אם עמד בניסיון העוני, הניסיון הקל – סופו לעמוד בהצלחה ותיירה גם בניסיון העושרו.

ומי היה האדם הראשון שסלל את הדרך לעמוד בניסיונות הקשים הללו?

מבאר הרה"ג פנחס פרידמן שליט"א – שהיה זה יעקב אבינו:

תחילתו בעוני – כי לאחר שנתברך בברכת: "וַיִּתֶּן לְךָ" (בראשית כז, כח) נשלח לבית לבן כדי לישא את רחל לאשה.

ובמדרש רבה (סח, ב) מתבאר שאליופז דלק ורדף אחריו עד שלבסוף נטל את כל כספו, ובעומק יגונו ועערו התפלל יעקב ואמר: "שִׁיר לְמַעְלוֹת אֲשָׁא עֵינַי אֶל הַהָרִים מֵאֵן יבֹא עֲזָרִי!" (תהלים קכא, א)

ולאחר שלמד תורה בבית מדרשם של שם ועבר ארבע עשרה שנה בדלי דלות – הלך לבית לבן, וביקש מה' את הצורך הבסיסי, והמיימום ההכרחי ביותר: "לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ" (בראשית כח, כ).

ושוב נותר בחוסר כל ארבע עשרה (14) שנה נוספות – כשעבד עבור רחל ולאח!

והתבאר להפליא שבחיר האבות חי כ"ח (28) שנה בדלות בדחקות ובעוני... ורק בהמשך החל להתפרנס כשהוא בן תשעים ואחד (91) בעל משפחה ברוכת ילדים.

"כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ" (בראשית כח, יא)

וסופו בעושר – שנאמר: "וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד" (בראשית ל, מג) ובמדרש רבה (עב, יא) מתבאר שבאותן שש (6) שנים זכה לעושר מופלג ביותר, עד שהיו ברשותו ששים ריבוא (600,000) עדרי צאן, ועוד כהנה וכהנה.

חזהו העומק בשני שמותיו;

יעקב – מלשון עקב ושפלות, כי תחילתו בעוני.

וישראל – מלשון שררה ועושר, שכן סופו בעושר.

ומשעה שעמד בניסיון העוני – זכה לעמוד בניסיון העושר.

ומאחר שהתעשר בזמן קצר ביותר ועמד בניסיון הגדול ביותר עליו ארמות – ממילא סלל את הדרך ליוסף בנו שעלה ברגע אחד לכס המלכות, ולא הסתנוור ולא התבלבל ולא התערער אלא נשאר איתן באמונתו ועדקתו.